

KONTRIBUTI I ALI HADRI TË POLITIKËN ARSIMORE E SHKENCORE TË KOSOVËS

Profesor Ali Hadri për një periudhë gati gjysmëshekullore ishte, jo vetëm prijatar i historianëve të Kosovës, por edhe personaliteti që u kontribuoi bazave të organizimit institucional të shkencës së historisë. Përveç kësaj, ai në bashkëpunim me albanologët që ishin në krye të institucioneve gjegjëse, kontribuoi edhe në shkencat albanologjike në përgjithësi. Po ashtu, në bashkëpunim me organet shtetërore i dha kohen e duhur zhvillimit të kësaj sfere, duke krijuar

kuadrin e nevojshëm, planifikimin e veprimtarisë, sigurimin e bazës materiale dhe statusin e posaçëm të shkencave kulturo-historike në Kosovë.

Me kontributin e tij të çmueshëm si dijetar, shkencëtar, organizator e politikan i kontribuoi, jo vetëm historisë sonë kombëtare, por edhe vetë bëri historinë, duke u bërë pjesë e pandashme e historisë sonë kombëtare dhe e rrugëtimit tonë brenda një periudhe mjaft të vrullshme të qëndresës dhe të mbijetesës sonë. I takoi grupit të parë elitik të punonjësve shkencorë e universitarë të ne, që i koordinoi aktivitetet në rrjedhën e zhvillimit të arsimit dhe të shkencës në Kosovë, me ndikim të posaçëm në brezat e intelegjencisë së re, që po formohej e orientohej kah e ardhmja, pra kah gjithë ajo që i ka paraprirë të sotmes.

Dinte të bënte edhe politikë, sepse politika ishte pjesë përbërëse e jetës së shqiptarëve në bashkësinë e sllavëve të jugut, ku ne, zakonisht, trajtoheshim trup i huaj. Pos arsimit e shkencës me të cilat u mor gjithë jetën, u mor edhe me politikën arsimore e shkencore.

Për studiuesit e ardhshëm të veprimtarisë së Ali Hadrit, prezantimi i tërësishëm i veprimtarisë së tij, pa këtë anë të punës së tij do të ishte i mangët.

Në vitet pesëdhjetë e gjashtëdhjetë e drejtoi revistën e parë profesionale-shkencore *Përparimi*, duke i shënuar fillimet e punës

Profesor Hadri me studentë në një rast solemn

shkencore dhe duke i orientuar pëndët e reja, që i provonin aftësitë e veta në këtë fushë. Në këtë kohë në Kosovë ishin vetëm dy revista. Njëra letrare e tjetra profesionale-shkencore. Mund të thuhet se ajo që ishte *Jeta e re* dhe drejtuesi i saj Esad Mekuli për letërsi dhe për krijuesit e rinj, ishte edhe *Përparimi* dhe Ali Hadri për të gjithë ata emrat e të cilëve u gjenden në faqet e kësaj reviste. Në *Përparimi*, pos punimeve shkencore, botoheshin edhe trajtesa profesionale, arsimore, metodike dhe vështrime të ndryshme, si shprehje e shkallës së kulturës dhe shkencës tonë të kohës.

Ishte i pathyeshëm dhe i paluhatshëm në rrjedhat e politikës arsimore e shkencore te ne, që nga fillimet e punës së tij në arsim dhe në reagimet e guximshme kundër serbizimit të shkollës shqipe dhe kundër pengimit apo ngufatjes së shkencës shqiptare në Kosovë qysh në vitet pesëdhjetë, deri te rruga e mundimshme, por edhe e vendosur dhe e programuar e themelimit të institucioneve arsimore e shkencore deri te Universiteti, Akademia e Shkencave dhe Arteve e Kosovës.

Reputacioni, prirjet organizative, vigjilenca dhe aftësia për vlerësime meritore e largpamëse kanë ndikuar gjithnjë në rolin e theksuar të profesorit në të gjitha format e organizimit tonë arsimor e shkencor, këshilla për themelimin të institucioneve dhe të aktiviteteve organizative, drejtuese dhe në organe profesionale e qeverisëse të kohës, në kuadër të Bashkësisë së Punës Shkencore, të Universitetit, të Akademisë, të organeve shtetërore të fushës së arsimit dhe të shkencës

dhe në grupe punuese, këshilla e komisione të organizimit ndërrepublicano-krahinor e federativ, ku me mprehtësi i mbrojti gjithnjë e kurdo interesat e shkencës sonë, të kuadrove dhe të organeve tona të arsimit dhe të shkencës të Kosovës në përgjithësi.

Që nga fillimet e viteve shtatëdhjetë Ali Hadri ishte anëtar i organeve të financimit të ngritjes së kuadrove, si i Këshillit Ekzekutiv dhe i Komisionit të Kuadrove të Bashkësisë së Punës Shkencore, në kohë kur për zhvillimin e shkencës investohej shumë. Anonte dhe theksonte nevojën për burse për studime pasuniversitare, për specializime në botën e jashtme dhe për pjesëmarrje në tubime shkencore ndërkombëtare, si dhe për financimin e temave për tituj shkencorë dhe universitarë, që lidheshin me historinë, me kulturën dhe me traditën tonë kombëtare. Nganjëherë me vetëdije kërkonte të bëhej ndonjë lëshim, veçanërisht për ndonjë kandidat për specializim në botën e jashtme, si kur ishte fjala për ndonjë për të cilin qarqet tona intelektuale shprehnin ndonjë rezervë. Arsyetimi në stilin e tij ishte i shkurtër dhe bindës – na duhet vëllaçko, sepse atje ku depërton ai ose ata, nuk mund të depërtojmë ne. Fjala ishte për dokumentacion dhe për lëndë arkivore, e cila sigurohej me mjete e mënyra të ndryshme. Patjetër, me rol të theksuar të profesor Ali Hadrit dhe të Arkivit të Kosovës, një pjesë e mirë e kësaj lënde, me një seleksionim të profesor Bujar Hoxhës me bashkëpunëtorë bartej në Shqipëri.

Do të mund të bëhej fjalë edhe për ndonjë dështim kuadros në kohë kur mungesën e tij përpiqeshim ta përmirësojmë me sasi, me shpresë që nga sasia të del cilësia, dukuri këto që ishin të pranishme edhe në të gjitha fushat e tjera.

Në funksione e organe të ndryshme edhe kur ishte personi i parë, bie fjala dekan, prodekan, kryetar a nënkryetar, apo vetëm anëtar i ndonjë grupi, ishte me ndikim parësor, falë aftësisë së tij për të reaguar dhe për kontribut konstruktiv dhe të arsyeshëm, po ashtu, edhe me aftësi edhe për tejkalimin e kundërthënieve dhe mposhtjen me argumente bindëse të individëve, që ekspozoheshin me qëndrime antishqiptare.

Për nga natyra ishte i drejtpërdrejtë. Me mjeshtri e amortizonte rezistencën e palës kundërshtarë, prandaj edhe rrallëkush merrte gux-

im ose duhej të matej mirë që t'i kundërvihet. I çmonte drejt forcat në përbërje të çdo organi, gjë që ndikonte në reagimet e strategjinë e realizimit të synimit të tij dhe të kuadrove me orientim të mirë, gjithnjë i gatshëm për të nxjerrë maksimumin e mundshëm në favor të çështjeve arsimore, shkencore e kombëtare.

Gjithë orientimi ynë kah institucionet e shkencat kulturo-historike, që lidheshin me traditën kombëtare, nxiste reagime dhe vlime të qarqet nacionaliste e shoviniste ndaj çdo gjëje kombëtare shqiptare dhe ndaj kuadrove bartëse të një orientimi të tillë, ku Ali Hadri bënte pjesë në rrethin më të ngushtë dhe kishte ndikim të theksuar. Prandaj, edhe janë bërë përpjekje në vazhdimësi për ta nxjerrë nga loja ose nga radhët e intelektualëve krijues e sfidues.

Në fillim të viteve shtatëdhjetë më rastin e normimit të veprimtarive arsimore e shkencore me ligje, që duhej t'i vënin në binarë të duhur këto fusha në bazë të rrethanave të reja kushtetuese të krijuara, ai është inkuadruar dhe konsultuar në forma e organe të ndryshme, shpesh me një angazhim të duhur dhe me konsultime me shumë të tjerë, të cilëve përvoja në legjislaturë u ishte më e afërt. Merrte mendime, i sintetizonte, propozonte dhe shumë nga ato inkorporoheshin në ligje dhe në akte të tjera, ku duhej të shprehej edhe kreativiteti i njerëzve tanë. Kështu, në këtë kohë, Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Instituti Albanologjik dhe Instituti i Historisë përcaktohen me ligje të veçanta institucione me interes të posaçëm shoqëror, duke iu siguruar edhe trajtim e status shumë më të favorshëm, apo të privilegjuar për zhvillimin e kërkimeve, të studimeve dhe të botimeve. Për një orientim të tillë ishte me rëndësi lënda me të cilën merreshin, disponimi i shoqërisë dhe i organeve qeveritare ndaj tyre, si dhe roli dhe reputacioni i individëve, respektivisht i atyre që u prinin dhe i drejtonin ato.

Ali Hadri shquhej edhe për aftësi komunikimi me njerëz, me bashkëpunëtorë dhe me të gjithë ata që kishin për detyrë avancimin e punës arsimore e shkencore, për programimin e veprimtarisë shkencore në histori dhe në fusha të tjera që ndërlidhen me të, për aprovimin e financimit nga organet gjegjëse dhe për realizimin e suksesshëm të tyre. Pothuajse të gjitha projektet kishin synimin e tyre si kontribute

për historinë tonë dhe për realitetin shoqëror e politik të kohës, si realizime që kishin për qëllim theksimin e një komponente të jetës dhe të mbijetesës sonë në rrethana të caktuara, si bazë për kërkesa të reja në rrugën e avancimit të çështjes dhe të statusit tonë, si përgatitje për fazat e mëvonshme të rrugëtimit tonë.

Ali Hadri ishte një nga dy tre anëtarët më aktivë e më kreativë të përbërjes nga pjesa e Kosovës e Këshillit Amë për themelimin e Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës. Këshilli Amë kishte gjysmën e anëtarëve nga Kosova, kurse gjysma tjetër ishte nga përfaqësuesit e akademive të republikave të tjera të Jugosllavisë, ku ajo e Serbisë përfaqësohej me nënkryetarin dhe një anëtar, të cilët i kishte propozuar Kosova, ndërsa pesë të tjerat nga vetë kryetarët. Serbia dhe qarqet e ndikimit të saj në Jugosllavi me muaj të tërë e kontestuan themelimin e Akademisë, me arsyetim se akademi kanë vetëm shtet, atribut, të cilin Kosovës përpiqeshin t'ia mohonin. Për kapërcimin e pengesave është nevojitur aktivitet intensiv dhe kontakte individuale, grupe e zyrtare të programuara në nivele të ndryshme, në të cilat profesori u angazhua dhe kontribuoi shumë.

Në atë kohë kishte vërejtje edhe rreth kritereve, ndikimit të politikës dhe përfshirjen në përbërjen e parë të ndonjërit nga të zgjedhurit, por për Ali Hadrin e të tjerë nga përbërja e Këshillit Amë dhe të atyre nga organet qeveritare të inkuadruar në këtë proces me rëndësi ishte që ta kemi Akademinë, pra të kemi atë që kishin republikat e tjera e nuk e kishte Vojvodina.

Profesor Ali Hadri ishte aktiv edhe në bashkëpunimin ndërinstitucional në nivel kombëtar dhe në atë ndërrepublikano-krahinor dhe ndërkombëtar, duke i koordinuar aktivitetet dhe duke qenë autoritet i padiskutueshëm, meritë dhe i pathyeshëm në të gjitha fërkimet e kundërvëniet ndaj historisë dhe çështjes sonë kombëtare.

Është me rëndësi, veçanërisht, roli i tij në bashkëpunimin intensiv dhe shumë të frytshëm në mes të Universitetit të Prishtinës dhe atij të Tiranës, sepse aty mbizotëronin shkencat kulturo-historike, respektivisht albanologjike. Ky bashkëpunim, edhe pse bazohej në protokollin e nënshkruar në mes të dy universiteteve, përfshinte edhe institucionet shkencore dhe në këtë Ali Hadri kishte rol të trefishtë – të

Universitetit, të Akademisë dhe të Institutit të Historisë.

Në vitet shtatëdhjetë e tetëdhjetë Kosova gëzonte statusin si të republikave të tjera, posaçërisht në arsim, në shkencë dhe në shumë fusha të tjera. Në taktizimet e kohës, shprehej zakonisht disponim pozitiv ndaj federatës dhe udhëheqësit të saj, për të injoruar Serbinë dhe çdo tendencë të saj. Me këtë mund të shpjegohen disa tubime shkencore dhe ceremoni universitare, si pjekuri e gjendshmëri e epro-rëve dhe e kuadrit tonë shkencor e universitar. Ndoshta gjeneratat e tashme dhe të ardhshme vështirë do të kuptojnë se në atë kohë nganjëherë duhej bërë ndonjë hap prapa, anash, apo edhe vendnumëro për t'i realizuar katër hapa përpara.

Theksimi i kontributit të Ali Hadrit në politikën arsimore e shkencore e bën më të plotë veprimtarinë e tij të gjithmbarshme, dhe është një tentim që sado pak të hedhet dritë, në figurën dhe rolin e tij në një periudhë mjaft të gjatë të zhvillimit tonë arsimor e shkencor.

Në shumë organe kam pasur fatin të bashkëpunoj me profesor Ali Hadrin dhe tash me rastin e këtij përvjetori të tij të them diçka për kontributin e tij, gjë që më bën posaçërisht nder.

Prof. dr. Fazli SYLA

SUMMARY

ALI HADRI'S CONTRIBUTION FOR KOSOVA'S EDUCATIONAL AND SCIENCE POLICY

Professor Ali Hadri for a half century, not only that lead historians of Kosova, but he was a scholar and a researcher, who set the foundations of institutional organization of history as a science, too. Besides, in cooperation with albanologists heading respective institutions, he contributed in sciences which study Albanian language and literature. Hadri's merit put it in a right direction of development by raising needed personnel, providing program activities and securing material basis, and special status of cultural-historical sciences in Kosova.

He facilitated institutional cooperation in national level, inter-republican, provincial and federal, up to international level, coordinating all activities, thus becoming undisputed, merited and integral authority in all frictions and assaults on our history and national cause.

In this regard, he distinguished for contribution in educational and science policy of Kosova, from beginnings of his work in education, his reaction against Serbization of Albanian schools and choking of a young Albanian science in Kosova. He headed the first professional review, as a first step in establishing new research base through difficult path, but with determination and program to build educational institutions, later University and Academy of Sciences and Arts of Kosova.

Professor Hadri with his reputation, organizational skills, vigilance and good judgment to far-reaching views has played a key role in all forms of educational organization. With his advises in es-

tablishing institutions and activities on these fields, providing feedback of steering self-government institutions of the time and working groups, commissions and so on, Hadri wittily defended interests of science, personnel, and institutions of Kosova, in general.

Viewing this important component of Ali Hadri's work and role, fulfils completely his comprehensive activity, and sheds light on his figure and role he had on our educational, political and national development.